

חקיקה אנטי-דמוקרטית

יוחנן פלסנר

הרצאה במסגרת הקורס בעיות יסודיות

במשטר מדינת ישראל

8.5.2017

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

דמוקרטיה מהותית ודמוקרטיה פרוצדוראלית

"לפי תפיסה מהותית של דמוקרטיה, כל פגיעה בשוויון הינה פגיעה בערכים המצדיקים את הדמוקרטיה מלכתחילה, אותם ערכים שהם הבסיס לנכונותנו לקבל את הכרעת הרוב. דמוקרטיה מהותית עשויה, לכן, לבקש להגביל את הדמוקרטיה הפורמלית שבתוכה על מנת שלא תיפגענה אותן זכויות אזרח (בעיקר של מיעוטים) שעקרון הרוב הרגיל לא היה מבטיח את הגנתן. ההגנה על זכויות האדם, בדמוקרטיה מהותית, היא ערך יסודי, שבכוחו אף להתגבר על "הכרעת הרוב". [רות גביזון]

- חקיקה המתקבלת בהליך דמוקרטי תקין אינה בהכרח חקיקה דמוקרטית.
- הסכנה: חתירה תחת יסודות הדמוקרטיה כמו זכויות אדם ואזרח וזכויות מיעוטים באמצעים דמוקרטיים ועריצות הרוב.

אשכול 1 – חקיקה הפוגעת בבית המשפט העליון

יוזמות לחקיקת "פסקת התגברות" – להחליש את כוחו של בית המשפט העליון ולאפשר לכנסת לחוקק חקיקה עוקפת בג"צ (לא עבר, שרת המשפטים ורה"מ תומכים).

הועדה למינוי שופטים – לאחרונה יוזמה לשנות את הדרישה לרוב כדי להגביר את משקלם של הפוליטיקאים בוועדה (לא אושרה, מרים נאור: "אקדח על השולחן"; יוזמת חקיקה שביקשה לבטל את מינוי נציגי לשכת עורכי הדין לוועדה רטרואקטיבית – לא עברה)

אשכול II - חקיקה הפוגעת בחופש הביטוי וההתאגדות

- חוק החרם (אושר בגרסה מרוככת-לא עבירה פלילית, בעקבות עתירה לבג"צ – ריכוך נוסף - יש צורך להוכיח נזק, לאחרונה יוזמה להחילו על מוסדות להשכלה גבוהה שחבריהם קוראים לחרם)
- חוק הנכבה – (אושר בגרסה מרוככת – סנקציות כלכליות בלבד, שר האוצר לא הפעיל מעולם סמכות זו)
- חוקי העמותות – יוזמות חקיקה שנועדו לפגוע ולהכתים אגודות לזכויות אדם (חוק העמותות אושר, כונה בטעות "חוק השקיפות" למרות שלא הוסיף מעבר למצב הקיים בלאו הכי מבחינת דיווח על תרומות של מדינות זרות; במושב האחרון של הכנסת יוזמות נוספות: חוק למניעת תקני שרות לאומי בעמותות, פגיעה בפטור ממס על תרומות, מניעה מעמותות להופיע בבתי ספר ("שוברים שתיקה").

אשכול III: חקיקה הפוגעת בהליך הדמוקרטי

- חקיקה לגופו של אדם (חוק "יאיר לפיד"- תקופת צינון לעיתונאים, יוזמת חוק "חנין זועבי" להרחבת עילות פסילת ח"כ גם בשל התבטאויות, והעברת נטל הוכחת החפות – לא אושרה)
- חקיקה המבקשת לפגוע בסמכויות רשויות המדינה לשם קידום אינטרס פוליטי (לדוגמא, חוק שמבקש להגביל את סמכות החנינה של נשיא המדינה כדי למנוע עסקאות שבויים – התקבל בגרסה מצומצמת המאפשרת התערבות של בית המשפט בהחלטה).

אשכול IV - חקיקה הפוגעת בשוויון, ובעיקר באזרחי ישראל הערבים (אם כי גם במיעוטים אחרים).

- יוזמות "חוקי הצהרת נאמנות" (לצורך קבלת אזרחות, יוזמה לחוק "הנאמנות בתרבות" – שלילה מראש של מימון של מוסדות שחשודים באי נאמנות, דרישה להצהרת נאמנות לשם קבלת מימון לסרטי קולנוע- לא עברו, במושב האחרון של הכנסת הצעה להתנות את חברותו של ח"כ בהצהרת אמונים ל"מדינה יהודית ודמוקרטית").
- הצעת חוק המואזין (הגבלות על כריזה במסגדים- למרות שקיימת חקיקה שמטפלת בנושא מפגעי רעש, נוסח "מעודן" עבר לאחרונה בוועדת שרים לענייני חקיקה, עורר מחאה בקרב הציבור הערבי)
- חוק ההדחה – מאפשר לכנסת ברוב של 90 להדיח ח"כ על סמך חשדות להסתה לגזענות או תמיכה בטרור. אושר).

ייחודה של תופעת החקיקה האנטי דמוקרטית בעשור האחרון

- כמות יוזמות חסרת תקדים. תמיכה בכנסת ובקרב הציבור.
- מתקפה גלויה, חסרת בושה, "לא מתנצלת".
- הצהרות חוק קיצוניות כנכס אלקטורלי (קמפיין נאמנות=אזרחות; חקיקה מיותרת כיוון שהיא חופפת חקיקה קיימת ואין בה צורך - חוק המואזין, חוק העמותות - רק לשם תיוג פוליטי)
- התעלמות מחוות דעת משפטיות (של היועמ"ש - סירוב להגן על חוק ההסדרה, של היועץ המשפטי של הכנסת, ארגוני חברה אזרחית)
- התעלמות מדעת הקהל הבינלאומית (השלכות של חוק החרם, חוק העמותות).

השלכות הרסניות על הדמוקרטיה הישראלית

רוב היוזמות אינן הופכות לחוק, אלה שכן – בגירסה מרוככת, ובכל זאת:

- השפעה שלילית על תמיכה של הציבור בערכי יסוד דמוקרטיים, מתן לגיטימציה לשלילת זכויות אדם ואזרח:
- לדוגמא: רוב בציבור היהודי מסכים עם המשפט: "יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי". פילוח לפי עמדות פוליטיות:

שמאל	מרכז	ימין	
15%	43%	71%	מסכימים שיש לקחת זכות הצבעה ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי

"אפקט מצנן" על חופש הביטוי, ההתאגדות והמחאה במרחב הציבורי כולל ברשתות החברתיות

- פגיעה בשוויון ובתחושת ההוגנות של האזרחים הערבים, לגיטימציה להדרתם

השלכות הרסניות על הדמוקרטיה הישראלית

- פגיעה באמון הציבור במוסדות בכלל, בעיקר במוסדות הנבחרים ובבית המשפט העליון
- ב- 2016 רק 56% נותנים אמון בבית המשפט העליון לעומת 70% ב- 2003. (מתוך מדד הדמוקרטיה)

לוח 4.19 (%)

מוצג רב־שנתי (ערבים)	2016 (ערבים)	מוצג רב־שנתי (יהודים)	2016 (יהודים)	נותנים אמון במוסדות
36.2	32.2	88.3	90.4	צה"ל
40.0	26.1	67.6	67.6	נשיא המדינה
59.7	51.8	63.5	56.5	בית המשפט העליון
44.4	27.2	50.6	41.9	המשטרה
32.1	19.8	42.3	28.5	הממשלה
38.9	18.4	40.9	28.0	הכנסת
50.3	15.1	41.1	25.7	התקשורת
27.9	11.6	25.8	14.3	המפלגות

השלכות הרסניות על הדמוקרטיה הישראלית

- שיימינג והסתה כנגד עמותות זכויות אדם –

➤ קמפיין "השתולים" של אם תרצו.

➤ מגמה עקבית של עליה בקרב הציבור היהודי בשיעור הסבורים שארגוני זכויות האדם והאזרה

גורמים נזק למדינה - ב- 2016 סברו כך 71%. שיעור גבוה במיוחד בימין ובמרכז (86%, 76%

בהתאמה, אך גם 28% בשמאל).

השפעות בינלאומיות:

- פגיעה בדירוג הבינלאומי של ישראל במדדי חופש וזכויות (למשל, יוזמות כמו הרחבת חוק לשון הרע

והגבלת חופש הביטוי – פגיעה במדד של Freedom House – חופשית למחצה כמו איטליה, רומניה

וארגנטינה)

- ביקורת בינלאומית – מצד ארה"ב, האיחוד האירופי, ארגונים יהודיים בעולם,

ארגוני השכלה גבוהה.

